

Το ελληνικό θαύμα. Μυκήνες

[Πολιτισμός](#) / [Ιστορία](#)

[Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού](#)

Από το 1600 π.Χ., οι Μυκηναίοι, οι κάτοικοι δηλαδή της περιοχής που περιλαμβάνει την Πελοπόννησο, κομμάτι στη Στερεά Ελλάδα, τη Θεσσαλία και την Ήπειρο -σε αυτή την περιοχή είχε σφιχτοδεθεί ο ελληνισμός- είχαν αρχίσει να αναπτύσσουν την εμποροναυτική τους δραστηριότητα, η οποία ήταν ανταγωνιστική προς την αντίστοιχη Μινωική. Αλλά μετά την καταστροφή της Κρήτης το 1450 π.Χ., οι Μυκηναίοι μονοπώλησαν το πεδίο. Κατέλαβαν μάλιστα και την ίδια την Κρήτη στην οποία επέβαλαν Αχαϊκή δυναστεία. Η επικυριαρχία των Αχαιών διατηρήθηκε τουλάχιστον έως τον Τρωικό Πόλεμο (Ιδομενεύς).

Βλέποντας τις θάλασσες ελεύθερες μπροστά τους και συνειδητοποιώντας τα κερδοφόρα πλεονεκτήματα της συνεχούς εμπορικής εξαπλώσεως, οι Μυκηναίοι επεκτάθηκαν αδίστακτα προς κάθε κατεύθυνση. Η μυκηναϊκή αχαϊκή εξάπλωση τον 14ο-13ο αιώνα π.Χ. προσέλαβε εκρηκτική μορφή. Τα μυκηναϊκά πλοία επεξέτειναν την εμπορική δραστηριότητα σε όλο το Αιγαίο, την Αίγυπτο, τη Συρία, τη Χαναάν (Ουγκαρίτ), την Παλαιστίνη, την Κύπρο, την Ιταλία, τη Σικελία. Πυκνές, μόνιμες

μυκηναϊκές εγκαταστάσεις κάλυπταν τα Δωδεκάνησα (Ρόδο, Κω), τις Κυκλάδες, την Κρήτη και τη Δυτική Ακτή της Μικράς Ασίας ως την Τροία. Έτσι, άνθρωποι, πλοία και εμπορεύματα μετέφεραν τη δραστηριότητα των Μυκηναίων αλλά και τον πολιτισμό τους που αναπτυσσόταν εκθαμβωτικός, ως τα πέρατα του τότε γνωστού κόσμου. Και συνέρρεαν πλούτη στον κορμό του μυκηναϊκού κόσμου, ιδίως στη Μητρόπολη του τις Μυκήνες που πήραν το χαρακτηρισμό «πολύχρυσοι».

Φυσικά, αυτός ο κορμός ήταν το κέντρο της οικονομικής δύναμης των Μυκηναίων. Τον χαρακτήριζε η σταθερή ανάπτυξη, η αγροτική παραγωγή αλλά και το δραστήριο εσωτερικό εμπόριο, που πιστοποιείται από το πυκνό και άριστης ποιότητας μυκηναϊκό οδικό δίκτυο. Αλλά και ο εξωτερικός βραχίονας αυτής της οικονομίας, το υπερπόντιο εμπόριο και ο αποικισμός, έπαιξε πολύ σοβαρό ρόλο. Γιγάντια οικοδομικά υλικά κυκλώπεια τείχη και αρδευτικά έργα δείχνουν πόσο υψηλή ήταν η τεχνική των Μυκηναίων, αλλά πιστοποιούν και την ύπαρξη της δουλείας. Γιατί εκείνα τα δυσανάλογα ανάλογα έργα μόνο με σκλάβους μπορούσαν να εκτελεστούν. Και έσφυζαν ο πολιτισμός και η ανάπτυξη. Ήταν αυτό η πρώτη κορύφωση του «ελληνικού θαύματος».

Οι αρχαιολόγοι διαιρούν τη μυκηναϊκή περίοδο σε τρεις εποχές

Την πρώιμη μυκηναϊκή 1.600 - 1500 π.Χ.

Τη μέση μυκηναϊκή 1.500 - 1425 π. Χ.

Τη νεότερη μυκηναϊκή 1425 - 1100 π.Χ.

Η πρώτη ήταν μεταβατική. Η δεύτερη, απαρχή της ακμής. Η τρίτη περιλαμβάνει τη μεγάλη ακμή που έφτασε στον κορυφώνα της περίπου το 1300 π.Χ. Από κει και πέρα, παρατηρείται στασιμότητα και απότομα, το 1100 π.Χ. ήρθε η ραγδαία κατάρρευση. Το δράμα της μινωικής Κρήτης επαναλαμβανόταν.

Πού οφείλεται εκείνη η νέα καταστροφή;

Προηγήθηκε ο Τρωικός Πόλεμος που η έναρξη του τοποθετείται ιστορικά στο 1193 π.Χ. ή στο 1173 π.Χ. ή στο 1170 π.Χ. Και ξέρουμε ότι διήρκησε 10 χρόνια. Στα έτη που ακολούθησαν, παρατηρούνται στο βασικό μυκηναϊκό χώρο μεγάλες αναστατώσεις, καταστροφές, εισβολές διάφορων φυλών και μαζική φυγή των κατοίκων προς τα ανατολικά, δηλαδή προς τη θάλασσα (Αιγαίο) και παραπέρα προς τη Μικρά Ασία και την Κύπρο. Όλη αυτή η αποσύνθεση συνοδεύεται από ταχεία κατάρρευση της μυκηναϊκής οικονομίας και πολιτικής δομής, έως ότου μυκηναϊκός κόσμος όπως τον γνωρίζουμε, έσβησε μέσα στο χάος.

Η ερμηνεία αυτού του φαινομένου έχει πολλές σχολές.

Κατά την κλασική θεωρία, η αιτία της αλλαγής ήταν η κάθοδος νέου Ελληνικού κύματος από τον βορρά (η οπισθοφυλακή των Πρωτοελλήνων) των Δωριέων που, κατά τον καθηγητή Κ. Αμάντο, «έχοντας την χρήση του σιδήρου υπήρξαν καταστρεπτικοί προς τον παλαιότερο πολιτισμό των Ελλήνων (Εισαγωγή στη Βυζαντινή Ιστορία, 1950 σ. 11).

Στο σημείο αυτό χρειάζεται μία παρένθεση. Δεν έφεραν οι Δωριείς το σίδηρο στην Ελλάδα. Σήμερα ξέρουμε πως οι Χετταίοι (Μικρά Ασία) από τον 15ο αιώνα π.Χ. ίσως τον χρησιμοποιούσαν, αλλά κρατούσαν ζηλότυπα το μονοπώλιο της παραγωγής και επεξεργασίας του. Με μεγάλη φειδώ γινόταν εξαγωγή σιδήρων αντικειμένων. Γι' αυτό, ο σίδηρος, στα χρόνια της μυκηναϊκής ακμής, αποτελούσε το πιο σπάνιο και δυσεύρετο μέταλλο. Και μόνο με τη διάλυση της αυτοκρατορίας των Χετταίων του 11ου αιώνα π.Χ. άρχισε να κυκλοφορεί ευρύτερα στην Ελλάδα και να κατασκευάζονται σιδερένια όπλα και εργαλεία.

Τι λένε όμως οι αρχαίες πηγές για την κατάρρευση του μυκηναϊκού κόσμου;

Κατά τον Θουκυδίδη (I, 12), η μεγάλη παράταση του Τρωικού Πολέμου και η καθυστέρηση της επιστροφής των Αχαιών, προκάλεσε πολυάριθμες επαναστάσεις στις χώρες τους, που ανάγκασαν πολλούς Αχαιούς να καταφύγουν σε άλλες χώρες. Μετά εξήντα χρόνια άρχισε η κάθοδος των ελληνικών φύλων που βρίσκοντας κενό και χάος, εγκαταστάθηκαν και επιβλήθηκαν εύκολα. Περίπου τα ίδια υποστηρίζει και ο Πλάτων (Νόμοι 682 κ.εξ.).

Κατά τον Ι. Κούμαρη, η κάθοδος των Δωριέων ήταν απλώς άλλη μία μετακίνηση προς τα πεδινά και προς το Νότιο ορεινών πληθυσμών της ίδιας εθνογενετικής φύτρας με τους πεδινούς. Και πιθανόν η μετακίνηση αυτή να προκλήθηκε από το χάος που διαδέχτηκε τον Τρωικό Πόλεμο, το οποίο άνοιγε στους ορεινούς το δρόμο για να επικρατήσουν σε ευφορότερες περιοχές από τις δικές τους.

Η «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» όμως διατυπώνει τη θεωρία με την πένα του καθηγητή πανεπιστημίου Σπύρου Ιακωβίδη (Α΄ 285-292) ότι η κατάρρευση των Μυκηναίων πραγματικά οφείλεται σε εισβολή λαών, που έγινε όχι στο μυκηναϊκό χώρο στην Ελλάδα, αλλά στη Μέση Ανατολή. Μία ομάδα λαών, προερχόμενη από τα βόρεια, σάρωσε την αυτοκρατορία των Χετταίων και ερήμωσε τις παράλιες περιοχές της Συρίας και της Παλαιστίνης ως τις πύλες της Αιγύπτου, όπου ο Φαραώ Ραμσής ο Γ΄ στο 1174 π.Χ. κατόρθωσε επιτέλους να τους αναχαιτίσει.

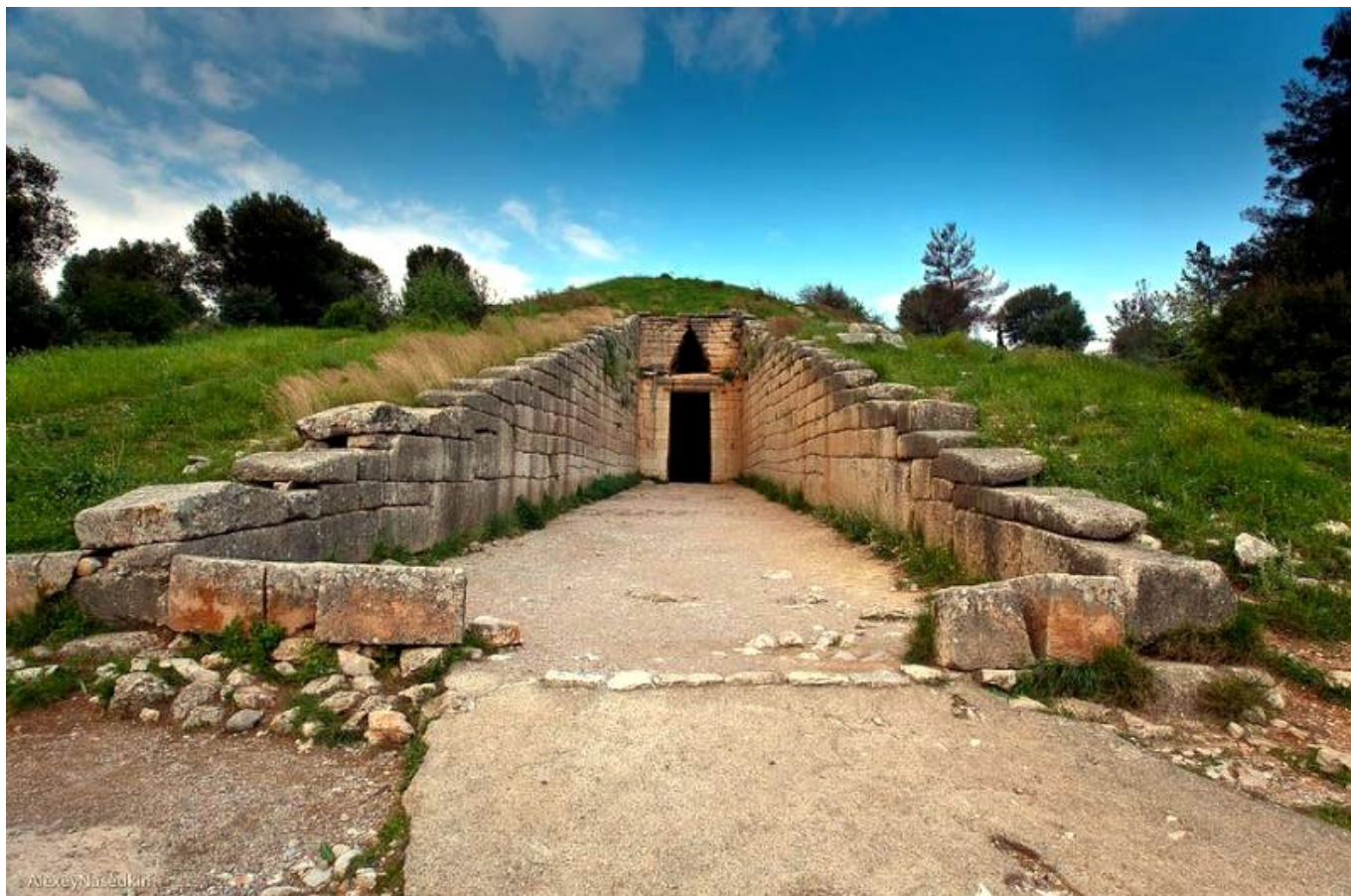
«Λαούς της θάλασσας» αποκαλούσαν οι Αιγύπτιοι εκείνους τους επιδρομείς, που στο πέρασμά τους κατέστρεψαν και τη Χαναάν και το μεγάλο πολυεθνικό εμπορικό

κέντρο της Ουγκαρίτ.

Αλλά η Χαναάν ήταν η γέφυρα του εμπορίου μεταξύ Μεσογείου και Ανατολής. Και η Ουγκαρίτ, κεντρικός στύλος της γέφυρας, συνέδεε το εμπόριο των Μυκηναίων με τις ανατολικές αυτοκρατορίες. Με την καταστροφή της, ο μυκηναϊκός κόσμος, από τη μία μέρα στην άλλη, απώλεσε την εμπορική του γέφυρα με την Ανατολή. Έτσι, ο υπερπόντιος βραχίονας της μυκηναϊκής οικονομίας συντρίφτηκε. Προκλήθηκε τεράστια κρίση που είχε σαν συνέπεια μεγάλο κύμα φυγής των Αχαιών προς τα ανατολικά. Μέσα σε ελάχιστες δεκαετίες, από τον 382 γνωστούς σήμερα οικισμούς της ηπειρωτικής Ελλάδας, είχαν εγκαταλειφθεί οι 191.

Τότε, κατά τα μέσα του δέκατου αιώνα έγινε η κάθοδος ορεινών φύλων, όπου ζούσαν στην περίμετρο του μυκηναϊκού χώρου. Αυτοί ήταν οι Δωριείς η οποία όμως δεν αποτελούσαν την οπισθοφυλακή τον Πρωτοελλήνων, αλλά, κατά τον καθηγητή Μ. Σακελλαρίου (στο ίδιο Β'σ.16) είχαν σχηματιστεί στη Στερεά Ελλάδα (Δωρίδα) από τη συγχώνευση διαφόρων φυλών που συνέρρευσαν εκεί. Οι Δωριείς αυτοί, πρωτοπορία των επιδρομέων, εγκαταστάθηκαν στο κενό που άφησαν οι Αχαιοί.

Η θεωρία αυτή είναι θεαματική και ανοίγει νέους ορίζοντες. Έχει όμως τα τρωτά της. Δεν ήταν δυνατόν η καταστροφή του υπερπόντιου βραχίονα της μυκηναϊκής οικονομίας να προκαλέσει τέτοια κρίση ώστε να καταρρεύσει ο μυκηναϊκός κόσμος και να εξαναγκάσει τους Αχαιούς σε φυγή. Όση επίδραση και να ασκούσε το εξωτερικό εμπόριο, για κανένα λόγο δεν μπορεί να συγκριθεί η μυκηναϊκή οικονομία με την οικονομία των σύγχρονων βιομηχανικών καπιταλιστικών χωρών όπως η Ιαπωνία, η Αγγλία, η Κίνα, που στηρίζεται στις διεθνείς ανταλλαγές και πραγματικά η διακοπή τους σήμερα θα της νέκρωνε.

Συνεπώς, χρειάζονται και άλλοι λόγοι, ισχυρότεροι, που να εξηγούν την κατάρρευση των Μυκηναίων. Αν θέλουμε λοιπόν να συνδέσουμε τα πράγματα, μπορούμε να δώσουμε την ερμηνεία ότι:

Ο Τρωικός Πόλεμος με την παράταση του, είχε συνέπεια να εξαρθρωθεί η μυκηναϊκή δομή στην ηπειρωτική Ελλάδα. Ξέσπασαν οι επαναστάσεις στα κράτη που συμμετείχαν στον πόλεμο. Και είδαμε πραγματικά, ότι στο Βασίλειο του Οδυσσέα (Ιθάκη), οι ευγενείς κατέλυσαν ουσιαστικά την βασιλική εξουσία και εγκαταστάθηκαν στο παλάτι όπου μοιράστηκαν τα βασικά αγαθά και ήθελαν να οικειοποιηθούν και τη βασίλισσα Πηνελόπη. Ενώ στο Βασίλειο των Φαιάκων (Κέρκυρα) που δεν είχε πάρει μέρος στην εκστρατεία κατά της Τροίας, επικρατούσε πλήρης ευρυθμία, κρατική και κοινωνική.

Η καταστροφή της Ουγκαρίτ και η συντριβή του υπερπόντιου εμπορικού βραχίονα των Μυκηναίων που συνδέεται με τον Τρωικό Πόλεμο, προκάλεσε οικονομική κρίση και επιδείνωσε την κατάσταση στον βασικό μυκηναϊκό χώρο. Και τότε, ήρθε η επιδρομή των Δωριέων, είτε αυτοί προέρχονταν από τον βορρά κατά την κλασική θεωρία, είτε σχηματίστηκαν στην Δωρίδα κατά την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» όπου εύκολα μπόρεσαν να επιβληθούν. Έτσι, οι Αχαιοί άρχισαν τη φυγή, ενώ πίσω τους η μυκηναϊκή δημιουργία εξαφανιζόταν μέσα στο χάος.

Για δεύτερη φορά λοιπόν, την πλημμυρίδα την διαδεχόταν η άμπωτις, τη διαστολή η συστολή.

Η αλλαγή εκείνη κλείνει τη φάση της προϊστορίας και πρωτοϊστορίας του ελληνικού χώρου και αρχίζει από το 1100 π.χ. περίπου τη φάση των ιστορικών ελληνικών χρόνων που διαρκεί επί 9 περίπου αιώνες, ως την ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή.

<https://bit.ly/3rPBpkv>